

A SZEMÉLYES ADATOK FORGALOMKÉPESSEGE: PÁRHUZAM A SZEMÉLYES ADATOK HELYZETE, ILLETVE A SEJTEK ÉS SZÖVETEK JOGI SZABÁLYOZÁSA KÖZÖTT

Turcsiné Czappári Dóra

Doktorjelölt, Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Corresponding address: czappari.dora@pte.hu

DOI: [10.47272/KIKPhD.2023.1.4](https://doi.org/10.47272/KIKPhD.2023.1.4)

I. Összefoglaló

A társadalmi és technikai változásoknak köszönhetően hatalmas és egyre növekvő mennyiségben keletkeznek személyes és egészségügyi adatok. Felismerték a piaci és állami szereplők is ennek jelentőségét, az adatokban rejlő hatalmas potenciált, így egyre nagyobb az igény az adatok felhasználására. A személyes és egészségügyi adatok felhasználása kapcsán megkerülhetetlen a személyes adat jogi természetének, forgalomképességének vizsgálata, hiszen alapjaiban determinálja, hogy lehet-e, illetve milyen típusú szerződés tárgyává tenni.

A személyes adatok jogi természetét, illetve forgalomképességét érdemes az emberi sejtek és szövetekre vonatkozó szabályozással párhuzamosan vizsgálni, hiszen az emberi test sejtei és szövetei - így az emberben lévő ivarsejtek és az emberi méhben lévő embriók - kétségkívül az ember alkotórészének, illetve emberi lénynek tekintendők, ezáltal kiterjed rájuk az embert megillető emberi méltóság bizonyos szintig. A személyes adatok védelme is az emberi méltóságból levezethető információs önrendelkezési jogból származik. Az azonos alapvető jogból való levezethetőségük miatt érdemes megvizsgálni, kapcsolódási pontokat keresni a sejtek és a személyes adatok forgalomképességére vonatkozó szabályok között. Ugyanakkor a sejtek és szövetek felhasználása sem általában tilalmazott, hanem a jogalkotó olyan keretek közé szorította, ami egyensúly kialakítását szolgálja az adományozó és recipiens érdekei között.

56

KULCSSZAVAK

Adatvédelem, adathasznosítás, egészségügyi adatok.

II. Személyes adatok forgalomképessége

A forgalomképesség a magyar szabályrendszerben fennállhat dolgokon, illetve más vagyontárgyakon is. Akkor minősül forgalomképesnek, amennyiben azokon vagyoni jellegű jogosultságok létesülhetnek, és ezek átruházhatók is. Ezekben az esetekben a jog elismeri a jogosult jogalany azon szabadságát, hogy maga dönthesse arról, hogy a jog által biztosított védelem kit illet meg: őt, vagy azt a személyt, akire átruházta.¹ Az új Ptk. fogalomrendszerében a jogok - törvény eltérő rendelkezése hiányában – forgalomképesek,² illetve nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy számtalan esetben adatok megadásával vehetünk csak igénybe szolgáltatást. A jogirodalomban is megjelenik az adatok forgalomképessége. A nemzeti adatvagyon részei tekintetében Orbán Anna megkülönböztet forgalomképes, korlátozottan forgalomképes és forgalomképtelen részeket. Ez utóbbi két csoportba sorolja a közzsféra adatai közül a minősített adatokat, biztonsági okokból korlátozott adatokat, jogi oltalom alatt álló adatokat, míg a magánszféra adatai közül a személyes adatokat, magántitkot, üzleti titkot, jogi oltalom alatt álló adatokat.³

A jelenleg hatályos szabályozás nem ismeri el *expressis verbis* a személyiségi jogok vagyoni felhasználásának lehetőségét, sőt több korlátot találhatunk ezzel kapcsolatban, így például, hogy személyiségi jogokat csak személyesen lehet érvényesíteni.⁴ De ugyanakkor találunk olyan jogszabályi rendelkezéseket is, amik ezt megkérdőjelezzik. Ide tartozik egyrészt, hogy a vagyoni értékékként való értelmezés irányába történő elmozdulásnak tekinthető, hogy a jogalkotó lehetővé tette vagyonjogi szankciók alkalmazásának lehetőségét személyiségi jogok megsértése esetén is azáltal, hogy a jogellenesen okozott károkért való felelősség szabályai szerint követelhető a jogsértőtől kárának megtérítése.⁵ Gyakorlatilag tehát a személyiségi jogi jogsérelem közvetlenül anyagi ellentételezés által kiegyenlíthető napjainkban is. A joggyakorlatban is látunk hasonló példát a merchandising

---

¹ Csehi, Z., et al.: *Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez*. Budapest, Wolters Kluwer, 2021.

² A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Továbbiakban: Ptk.) 6:202. § (1) bekezdés

³ Sasvári, P.: *Informatikai rendszerek a közszolgáltatásban I*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020. 215 o., 37. o.

⁴ Ptk. 2:54. §

⁵ Ptk. 2:53. §

szerződések kapcsán,⁶ valamint a német joggyakorlatban is megjelent, amikor is a bíróság a Marlene Dietrich ügyben elismerte, hogy a személyiségi jogok nemcsak eszmei, hanem kommersziális érdekek védelmét is szolgálják.⁷

A hatályos magyar szabályozás hatálya alatt a fenti érvek és joggyakorlat alapján úgy gondolom, hogy elmozdulás figyelhető meg a személyes adatok forgalomképessége felé a magyar jogban, annak kontinentális jellege ellenére. „A forgalomképesség nem a jog belső logikájából fakadó minőség, hanem a jog alapját képező társadalmi értékrend, a morális értékelés következménye és leképeződése”.⁸ A személyiségnek egyes jegyei már azzal piacképessé válnak, hogy a jog a felhasználás engedélyezését a jogosult hozzájárulásával tekinti csak jogszerűnek.⁹ Egyetértek Tóth András azon véleményével, hogy a pénzzel való fizetés alternatívája lesz a személyes adattal fizetés már bekövetkezett, és ennek tagadása csak növeli az érintettek kiszolgáltatottságát és kizsákmányolhatóságát.¹⁰

III. Asszisztált reprodukcióra vonatkozó szabályozási modellek

Az asszisztált reprodukcióra (ART) vonatkozó szabályozások alapvetően egy skálán képzelhetők el, melynek a két végpontját a permisszív és restriktív szabályozási modellek képezik, és az egyes államok szabályai e két végpont között, az egyes szabályok jellegétől függően vagy a permisszív vagy a restriktív végponthoz közelebb helyezkednek el. A restriktív (azaz tiltó) szabályozást követi Ausztria, Németország, Olaszország, Svájc. Megengedő a szabályozás tekintetében az Egyesült Királyság, Finnország, Svédország.¹¹ Külön említést érdemel az USA, ahol

---

⁶ Görög, M.: *Gondolatok a személyiség magánjogi védelme körében*. In: *Személy és személyiség a jogban*, Budapest, Wolters Kluwer, 2016. 206. o.

⁷ Görög, 2016, 203-204. o.

⁸ Menyhárd, A.: *Forgalomképes személyiség?* In: Menyhárd, A. – Gárdos-Orosz, F. (Szerk.): *Személy és személyiség a jogban*, Budapest, Wolters Kluwer, 2016. 115. o.

⁹ Szeghalmi V.: *A személyiség „értéke” és annak post-mortem továbbélése*. In: Homoki-Nagy, M.: *Acta Universitatis Szegediensis : forum : publicationes doctorandorum iuridicorum* 7. Szeged, Szegedi Tudományegyetem, 2017. 223. o.

Egészségügyi területen gyakorolt hozzájárulás specialitásairól ld. Hohmann, B. – Kollár, G.: *Is the Use of Broad Consent for Retrospective Research on Data and Tissue Possible in the Framework of GDPR?*. In: Colcelli, V., et. al. (Eds.): *GDPR Requirements for Biobanking Activities Across Europe*. Cham, Springer Nature, 2023. Chapter 40

¹⁰ Tóth, A.: A tisztességes adatkereskedelmet biztosító szabályozás szükségességéről, *Állam- és Jogtudomány*, 63(3), 2021. 119.o. <https://doi.org/10.51783/ajt.2021.3.05>

¹¹ Zeller J.: *A testen kívül létrejött embriók morális és jogi státusa a reprodukcióhoz való jog és a tudományos kutatás tükrében*. PhD értekezés. Pécs, Pécsi Tudományegyetem, 2009. 109. o.

nem egységes a szabályozás: szövetségi és állami szinten is találhatók szabályok, de a bírói joggyakorlat is jelentős hatással rendelkezik.¹² Magyarország köztes szabályozást követ, ami a későbbiekben részletes kifejtésre kerül.

Az ART tekintetében a szabályozás elemei alapvetőleg 6 témakört érintenek: (1) Ki vehet részt az ART eljárásokban? (2) Megengedett-e az idegen ivarsejtek felhasználása (az ivarsejt donáció)? (3) Hány embrió hozható létre egyetlen kezelés során? (4) Hány embrió ültethető be az anyaméhbe egyetlen kezelés során? (5) Kik és hogyan gyakorolhatják az embriók feletti rendelkezés jogát? (6) A kezelési ciklusból maradt számszerű embriók milyen célokra használhatók fel?¹³

A téma szempontjából a fenti kérdésre adott válaszok közül az ötödik, azaz az embrió feletti rendelkezési jog az elsődleges, ami arra a jogpolitikai döntésre vezethető vissza, hogy a jogalkotónak mi az álláspontja az ivarsejtek, illetve a méhen kívüli embrió jogállását illetően, áttételesen, hogy mikorra datálja a jogalkotó az élet kezdetét. Az egyik megközelítés szerint lehet dolog, másik szerint a személyiségi jog része. Az államok ebben a kérdésben képviselt és az adott állam terhességmegszakítás tekintetében kialakított álláspontja között is fedezhető fel párhuzam.

59

Ha a személyiségi jog részének tekintjük, akkor a felettük történő rendelkezés az önrendelkezési jog része, és a személyhez fűződő jogokra vonatkozó szabályrendszert alkalmazandó a védelmére. Ezt a megközelítést elfogadó államok tartoznak a restriktív szabályozási modellel választó országok közé. Találkozhatunk olyan állásponttal, miszerint az ivarsejtek az ember örökítő anyagát hordozzák, ezért eszmeileg elválaszthatatlanok.¹⁴ Ezekben az országokban az embriót, illetve a magzatot megillető emberi méltósághoz és élethez való jogát is jellemzően elismerik,¹⁵ az emberi élet kezdetének a fogamzást tekintik, így a terhességmegszakítás tekintetében is szigorúbb szabályokat alkalmaznak. Például a német embrióvédelmi törvény a fogamzástól kezdve védi az embriót.¹⁶

---

¹² Zeller, 2009, 112. o.

¹³ Zeller, 2009, 106. o.

¹⁴ Navratyil Z.: *A varázsló eltöri pálcáját? Az asszisztált humán reprodukciótól a reprodukatív klónozásig – a jogi szabályozás kontúrjai. PhD értekezés.* Budapest, 2010, Pázmány Péter Katolikus Egyetem. 79. o.

¹⁵ Navratyil, 2010, 74. o.

¹⁶ U.o. 40. o.

A permisszív szabályozási modellt választó országok az ivarsejtet, illetve a méhen kívüli embriót dolognak tekintik, ezért a róluk való rendelkezések dologi és kötelmi jogi jellegűek. Az USA-ban hiányzik a szövetségi szintű egységes szabályozás, ezért vannak olyan tagállamok, ahol tilos, de olyanok is, ahol egy honlapon lehet licitálni hirdetésekre, és ahol nők erotikus képekkel próbálnak magasabb árat kiharcolni petesejtjeikért.¹⁷ Az USA-ban a petesejtdonor részesülhet átlagosan 5000-10000 dollár, kiugró esetekben akár 25000-50000 dolláros költségtérítésben is, hímivarsejt esetén 100-400 dollárról beszélhetünk.¹⁸ A női és férfi ivarsejt ára közötti szemet szűrő különbség annak köszönhető, hogy aránytalanul nagyobb kockázatot jelent a nőnek a petesejtdományozás. Az adományozást ugyanis több hetes hormonkezelés előzi meg, altatásban végzett, invazív beavatkozás, továbbá a petesejtek tárolása is költségesebb.¹⁹ Az USA-ban tehát szerződéssel van lehetőség az ivarsejtek ellenérték fejében történő elidegenítésére.²⁰ A permisszív szabályozási modellel az Egyesült Királyság a legjobb példa, mivel – szemben az USA-val - következetesen szabályozott, de ugyanakkor széles körben megengedő szabályokat alkalmaz. Az Egyesült Királyságban a donor költségtérítésre tarthat azonban csak igényt, amelynek összege maximalizálásra került.²¹

Az embriók jogállása élesen felmerül azon jogvitákban, mikor a felek párkapcsolata felbomlott, és felmerül a lefagyasztott, de fel nem használt embriók sorsa. Ekkor a bíróságok elsődlegesen a felek korábbi nyilatkozatai alapján ítélik meg elsődlegesen a jogvitát, ami erősíti az embriók dologként történő minősítését, hiszen elfogadja, hogy kötelem, szerződés tárgyát képezhetik.²² Az USA esetjogában is található utalás arra, hogy az embriók egyfajta tulajdont jelentenek.²³

IV. Magyar szabályozás

A magyar szabályozás az ivarsejtdományozás tekintetében úgy rendelkezik, hogy ivarsejtet reprodukciós eljárás végzéséhez, illetve orvostudományi kutatás céljából

---

¹⁷ U.o. 59. o.

¹⁸ Navratyil, 2010, 69. o.

¹⁹ Dósa, Á. – Hanti, P. – Kovácsy, Zs.: *Nagykommentár az egészségügyi törvényhez*. Budapest, Wolters Kluwer, 2023. (Továbbiakban: Eütv kommentár) 170. §

²⁰ Navratyil, 2010, 70. o.

²¹ U.o. 70. o.

²² U.o. 96. o.

²³ U.o. 96. o.

lehet adományozni, és ez kizárólag az adományozás szerinti célra használható fel.²⁴ A törvény kizárja ivarsejt adományozásáért ellenérték fizetését, kizárólag az adományozással összefüggő szükséges és igazolt költségeket, valamint jövedelemkiest lehet megtéríteni.²⁵ A törvény kizárja a recipiensnek való közvetlen donációt, hiszen ivarsejtet reprodukciós eljárás végzésére működési engedéllyel rendelkező, illetve ivarsejt kutatására jogosult egészségügyi szolgáltatónak, valamint kutatóhelynek lehet közvetlenül felajánlani,²⁶ és a fenti körbe nem tartozó személy az adományként felajánlott emberi ivarsejtet, vagy az azt tartalmazó anyagot nem fogadhatja el, azon tulajdonjogot nem szerezhethet.²⁷ Egy esetben tesz kivételt a törvény az irányított adományozás tilalma alól, mikor személyes kapcsolat áll fenn a donor és recipiens között női ivarsejt-adományozás esetén, de ekkor is az egészségügyi szolgáltatónak történik az adományozás, csak meghatározott személy általi felhasználás céljából.²⁸ Erre a kivételre azért volt szükség – mint ahogy fenn említésre került – a petesejtadományozás kockázatosabb és nagyobb megterheléssel jár, és mivel legfeljebb költségtérítésre tarthat igényt a donor, így kevés esetben vállalják ismeretlen személy érdekében a beavatkozással járó kellemetlenségeket.

61

Embrióadományozásra vonatkozó szabályozás azonos elveken nyugszik az ivarsejtadományozásra vonatkozó szabályozással. Reprodukciós eljárás, illetve ivarsejt-adományozás során testen kívül létrejött és be nem ültetett embrióval kapcsolatos rendelkezés jogot az embriót létrehozó házastársak valamelyik fél haláláig közösen gyakorolják, ami irányadó a kapcsolatuk megromlása esetén is. A törvény azonban lehetővé teszi bármelyik félnek a rendelkezési jogról való lemondást.²⁹ Az embrióval kapcsolatban tehető jognyilatkozatok körét a törvény taxatív felsorolja, ami lehet (1) az embriónak a saját célú esetleges későbbi felhasználás érdekében történő letétele (embrióletét), (2) más személyeknél végzendő reprodukciós eljáráshoz adományozás, (3) orvostudományi kutatás céljára történő felajánlás.³⁰ Az embrióval való rendelkezés egybehangzó írásbeli

---

²⁴ Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 170. § (1) bekezdés

²⁵ Eütv. 170 § (3) bekezdés

²⁶ Eütv. 171. § (2) bekezdés

²⁷ Eütv. 171. § (2a) bekezdés

²⁸ Eütv. 171. § (4) bekezdés

²⁹ Eütv. 175. § (1) és (2) bekezdések

³⁰ Eütv. 175. § (3) bekezdés

nyilatkozattal történhet,³¹ de a reprodukciós eljárás a házastársi (élettársi) kapcsolat megszűnése után is folytatható az egyedülállóná vált nőnél, amennyiben a nő ivarsejt megtermékenyítése már megtörtént, viszont a házastárs (élettárs) halála esetére előzetesen kifejezetten kizárhatják³². Az embrióadományozás tekintetben is érvényes az a korlátozás, hogy a felajánlás egészségügyi szolgáltató részére történhet csak.³³

Érdeemes megvizsgálni emellett, hogy más jogterületek, hogy minősítik az emberi testet, illetve alkotórészét.

A szabadalmi törvény kizárja, hogy az emberi test, vagy test bármely részének pusztá felfedezése, ideértve valamely gén szekvenciájának vagy részszekvenciájának felfedezését is szabadalmazható találmány tárgya legyen,³⁴ de az emberi testből izolált vagy valamely műszaki eljárással más módon előállított rész, ideértve a gén szekvenciáját vagy részszekvenciáját is, tekinthető szabadalmazható találmány tárgyának, ha az ilyen rész szerkezete megegyezik valamely természetben előforduló rész szerkezetével.³⁵

A Btk. kriminalizálja az emberi test tiltott felhasználását, aminek tényállását az követi el, „ki emberi gént, sejtet, ivarsejtet, embriót, szervet, szövetet, halott testét vagy annak részét, illetve halott magzatot jogellenesen megszerz, vagyoni haszonszerzés végett forgalomba hoz, vagy azzal kereskedik.”³⁶ A bűncselekmény minősített esete, ha egészségügyi szolgáltató alkalmazottja a foglalkozása körében követi el.³⁷ A bűncselekmény jogi tárgya – azaz a tényállással védeni kívánt érték - a testi integritás fizikai komponensének, valamint és az emberi testnek mint biológiai entitásnak a védelme.³⁸

Az emberi test és alkotórészeivel való kapcsolatot polgári jogi – azon belül is – dologi jogi szempontból is érdemes megközelíteni. A tulajdonost

---

³¹ Eütv. 176. § (1) bekezdés

³² Eütv. 167. § (2) bekezdés

³³ Eütv. 176. § (2) bekezdés

³⁴ 1995. évi XXXIII. törvény (Továbbiakban: Szabadalmi tv.) 5/A § (3) bekezdés

³⁵ Szabadalmi tv. 5/A § (4) bekezdés. Ez a rendelkezés az Európai Szabadalmi Egyezményből származik.

³⁶ Btk. 175§ (1) bekezdés

³⁷ Btk. 175§ (2) bekezdés

³⁸ Belovics, E. – Beregszászi, G. – Bodonyi, I. – Halmos, K. – Miskolczi, B. – Polt, P. – Szoboszlai-Szász, R. – Váczi, P. – Vida, J.: *A Büntető Törvénykönyv kommentárja – elektronikus kiadvány*. Budapest, HVG Orac, 2021. 175. §

Hohmann, B. – Kollár, G. – Szőke, G. L.: *Country report – Hungary*. In: Colcelli, V., et. al. (Eds.): *GDPR Requirements for Biobanking Activities Across Europe*. Cham, Springer Nature, 2023. Chapter 59

tulajdonjogának tárgyán - jogszabály és mások jogai által megszabott korlátok között - teljes és kizárólagos jogi hatalom illeti meg, ezt hívjuk tulajdonnak.³⁹ A tulajdonnak az egyik részjogosítványa a rendelkezés jog.⁴⁰ A tulajdonjog tárgya birtokba vehető testi tárgy lehet.⁴¹ Az ivarsejtekkel és embriókra vonatkozó szabályozással összevetve tehát az összhang megállapítható, hiszen a jogszabály biztosítja a rendelkezés jogát az ivarsejtek és embriók felett. A közös rendelkezési jog utalhat a szülők közös felügyeleti jogára, de az osztatlan közös tulajdon elemeire is.⁴² Az *Evans v. the United Kingdom* ügyben is úgy döntött a bíróság az ivarsejt a felek közös tulajdonát képezi.⁴³

A magyar szabályozásban tehát kijelenthetjük, hogy a dologként minősítés az uralkodó, mert (1) dologi és kötelmi jogi szóhasználatot követ, (2) feltételes jogképesség kezdete a beültetéshez,⁴⁴ nem pedig a megtermékenyítéshez kötődik - pedig az Alaptörvény szerint a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.⁴⁵ (3) Az Eütv. szóhasználatából arra következtethetünk, hogy az ivarsejtek felett tulajdonjog szerzhető.⁴⁶ A szövetek, sejtek, testrészek vonatkozásában általánosan elfogadott, hogy a személyiségi jog részét képezik, amíg az emberi test részei.⁴⁷

Azaz a magyar jogalkotó emberi testen kívüli ivarsejtek, illetve méhen kívüli megtermékenyített embriókat alapvetőleg dolognak tekinti.

Igaz ez annak ellenére, hogy korlátozza a felettük való rendelkezési jog mértékét: meghatározza, hogy milyen nyilatkozatok tehetőek rájuk vonatkozóan, kik szerzhetnek tulajdonjogot felettük, illetve tilalmazza, hogy ellenértéket fizessenek értük. Ez véleményem szerint forgalomképességük korlátozásnak tekinthető, hiszen nem általános érvénnyel tiltja az ivarsejt- és embrióadományozást, hanem csak meghatározott feltételek esetén teszi lehetővé. Az ember személyiségéhez kötődő

---

³⁹ Ptk. 5:13 § (1) bekezdés

⁴⁰ Ptk. 5:13 § (2) bekezdés

⁴¹ Ptk. 5:15. § (1) bekezdés

⁴² Sándor, J.: *Az én molekulám - Bioetika és emberi jogok a XXI. század elején*. Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017. 148. o.

⁴³ Sándor, 2017, 88. o.

⁴⁴ Eütv. 179. § (3) bekezdés

⁴⁵ Alaptörvény II. cikk

⁴⁶ Eütv kommentár 165. §

⁴⁷ Menyhárd, 2016, 160. o.

javaknak ellenérték fejében való átruházására irányuló szerződések megítélése kihívást jelentő feladat. Ide tartozik a bérnyaság, mesterséges megtermékenyítésre, sterilizálás, szervátültetést szabályozó szerződések.⁴⁸

A tulajdonjogi megközelítés elfogadásával felmerülhet az emberi test áruba bocsátásának elfogadása. Az UNESCO is foglalkozott az emberi test dolog státuszával, de elzárkózott ettől, mert álláspontja szerint ez az emberi test elértéktelenedéséhez vezethet, és az emberi méltóság, azaz alapjog részének tekinti.⁴⁹ Az Oviedói Egyezmény is tiltja, hogy az emberi test és testrészei hasznoszerzés forrásává váljanak,⁵⁰ ami a szerverkereskedelem tilalma mellett az emberi test áruba bocsátásának tilalmát is jelenti.⁵¹ Az emberkereskedelem tényállásának jogi tárgyát az emberi méltóságból levezethető önrendelkezési jog képezi, amelynél fogva az ember a maga személyében ember marad, és nem válhat eszközzé vagy tárggyá. Az ember tulajdonjogi megközelítése vezethet az önrendelkezési jog, illetve emberi méltóság sérelméhez, az ember kizsákmányolásához. Azonban a szerződéskötési szabadság is az emberi méltóságra vezethető vissza, és eközben szintén az emberi méltóságra visszavezethető alapjogok miatt kerül korlátozásra.⁵²

Az emberi méltóság kettős jellegű: egyrészt alapjogi, azaz alkotmányok és emberi jogi dokumentumok tartalmazzák, másrészt alapelvi, mivel alapelvként áthatja az etikai szabályokat.⁵³ Alapjogi értelmezésben egyfajta „ultima ratio” szerepet tölt be, ugyanis konkrét jog sérelmének hiányában is lehet rá hivatkozni, mikor a sérelmet az ember eszközként történő használata, tárgyiasítása jelenti, vagy mikor az „öntudatlan, eszméletlen, akaratnyilvánításra képtelen ember megalázzák, megszegyenítik”.⁵⁴

Az Alaptörvény szerint „az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz”.⁵⁵ A Btk. halálbüntetésre vonatkozó

---

⁴⁸ U.o. 139. o.

⁴⁹ Sándor, 2017, 64. o.

⁵⁰ 2002. évi VI. törvény az Európa Tanácsnak az emberi lény emberi jogainak és méltóságának a biológia és az orvostudomány alkalmazására tekintettel történő védelméről szóló, Oviedóban, 1997. április 4-én kelt Egyezménye: Az emberi jogokról és a biomedicináról szóló Egyezmény, valamint az Egyezménynek az emberi lény klónozásának tilalmáról szóló, Párizsban, 1998. január 12-én kelt Kiegészítő Jegyzőkönyve kihirdetéséről (Továbbiakban: Oviedói Egyezmény) 21. cikk

⁵¹ Sándor, 2017, 102. o.

⁵² Menyhárd, 2016, 131. o.

⁵³ Sándor, 2017, 47. o.

⁵⁴ U.o. 47. o.

⁵⁵ Alaptörvény II. cikk

szabályát is az emberi méltóság sérelme miatt semmisítette meg az Alkotmánybíróság, hiszen a „halálbüntetéssel való megfosztásra vonatkozó rendelkezések ... ugyanis az élethez és az emberi méltósághoz való alapvető” jog lényeges tartalmát nemcsak korlátozzák, hanem az életnek és az emberi méltóságnak, illetve az ezt biztosító jognak a teljes és helyrehozhatatlan megsemmisítését engedik meg”.⁵⁶

Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, az emberi test mely részeinek dologgá minősítéséről van szó: olyanról, ami úgy választható le az egyénről, hogy nem okoz egészségromlást, illetve semmilyen fogyatékoságot az egyénben, és -amellett, hogy más személyek számára segítséget jelent -az egyén érdeke a testéről való leválasztás. Ez az érdek lehet akár esztétikai jellegű, például a kinézetének átalakítása céljából levágatja a haját, de lehet anyagi jellegű is a levágott haj parókakészítés céljából történő értékesítésével, vagy ivarsejt más személy gyermekvállalásának támogatásának elősegítéséért. Arról nem is szólva, hogy amíg a donornak legfeljebb költségtérítés fizethető, mennyire tisztességes az, hogy a donortól származó mintán végzett kutatások a kutató cégnek jelentős haszonnal járjon?⁵⁷ Álláspontom szerint nem szabadna az egyéni önrendelkezési jogot akkor korlátozni, ha az egyén egészségi állapotára nem jár jelentős hatással, és saját döntése alapján érdeke fűződik hozzá. Ha az egyént nem kezeljük olyan személyként, aki felelősen képes az egészségét érintő döntések meghozatalára, akkor a szükségeshez képest szélesebb körben korlátozzuk az egészségügyi, illetve általános önrendelkezési jogát, miközben másoktól elveszük a gyermekvállalás lehetőséget, és korlátozzuk a tudomány fejlődését.

V. Szabályozási modell személyes adatok tekintetében való alkalmazása

Ezt a szabályozási modellt véleményem szerint a személyes adatok tekintetében is érdemes lenne fontolóra venni. Az emberi testben lévő ivarsejtek és az emberi méhben lévő embriók kétség kívül az ember alkotórészének, illetve emberi lénynek tekintendők, ezáltal kiterjed rájuk az embert megillető emberi méltóság bizonyos szintig. Tekintettel arra, hogy a nő önrendelkezési joga kiterjed a terhesség megszakításáról való döntésre is, ez alapján véleményem szerint kijelenthetjük, hogy amikor nem veszélyezteti az ember életét és egészségét, dönthet úgy, hogy bizonyos

---

⁵⁶ 23/1990. (X. 31.) AB határozat a halálbüntetés alkotmányellenességéről

⁵⁷ Sándor, 2017, 87. o.

alkotórészeit leválaszt, izolál magáról, amik a leválasztást követően már nem bírnak – a fentiekkel összhangban - az emberi méltósággal, az abból eredő jogokkal, hanem forgalomképessé – még ha korlátozottan is - válnak. Az Oviedói Egyezmény sem tiltja az emberi test valamely beavatkozás során eltávolított alkotórészének az eltávolítás céljától eltérő célra történő megőrzését és felhasználását, hanem a megfelelő tájékoztatási és beleegyezési eljáráshoz köti.⁵⁸

A személyes adatok védelme is az emberi méltóságból levezethető információs önrendelkezési jogból származik. Ha az ember önrendelkezési jogába beletartozik a terhességmegszakítás, illetve az iversejtadományozásról szóló döntés, úgy gondolom személyes adatok adományozásáról való döntés is. Nem általában javaslom a felhasználás tilalmát alkalmazni, hanem jogalkotói befolyással meghatározni azokat a kereteket, ami nem jelent jelentős kockázatot az érintett magánszférájára vonatkozóan. Példaként szolgálhat a sejtek, szövetek és szervek átruházásának szabályai, ami oly mértékben és módon engedi, ami nem jelent egészségromlást, életveszélyt az érintett életére.

Az üzleti titok tekintetében is megfigyelhető volt ez a folyamat. Korábban a személyiségvédelem keretében került szabályozásra, hiszen az emberi méltóságból levezetett magánszféravédelemre és magántitok védelemre eredeztethető vissza az oltalom. Ez azonban komoly nehézségeket okozott a kifejezetten vagyoni jellegű felhasználásra eredeztetett üzleti titok kapcsán, hiszen ilyen jellegű szabályozásnál hiányzott az engedélyezési szempontú oltalom, illetve a felhasználáshoz adott hozzájárulásra alapozott jogtechnika sem elégítette ki az igényeket. A jogalkotó ezért átalakította a szabályozást, és kiemelésre került az üzleti titok vagyoni jellege, valamint a licencia és jogátruházási szerződés alapján való felhasználása. képmás, hangfelvétel, magántitok, személyes adat, név) engedélyezési szempontú jogi védelmének hiánya továbbra is fennáll, és helyesebb lett volna ezt egyszerre pótolni.⁵⁹

VI. Összegzés

A társadalmi és technikai változásoknak köszönhetően hatalmas és egyre növekvő mennyiségben keletkeznek személyes és egészségügyi adatok, ami magával hozta az igényt a felhasználásukra vonatkozóan is. A személyes és egészségügyi adatok felhasználására vonatkozó szabályrendszer éppen kialakítás alatt áll, amely során

---

⁵⁸ Oviedói Egyezmény 22. cikk

⁵⁹ Leszkoven, L.: Érdekkérékenység és szerződésszegés. *Polgári Jog*, 2018/9.

érdemes párhuzamot vonni az emberi sejtek és szövetekre vonatkozó szabályozással, hiszen mindkettő az emberi méltóság védelmére visszavezethetően nyer oltalmat. Véleményem szerint mindenképpen jó példaként szolgálhat az emberi sejtek és szövetekre vonatkozó szabályozás abban a tekintetben, hogy nem általánosságban tiltani kell a felhasználást, hanem jogalkotó által meghatározott, érintetteket védő garanciákat biztosító korlátok közé kell szorítani.